

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

ULUSLARARASI TİCARETTE YURT DIŞI MERKEZLİ TİCARİ İŞLETMENİN TÜRKİYE'DE ŞUBE AÇMASI VE TİCARİ İŞLETMENİN DEVRİ*

Selminaz ADIGÜZEL¹

Doç.Dr. Harran Üniversitesi, Siverek Uygulamalı Bilimler Fakültesi

E-mail: sadiguzel@harran.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-6808-2888

Mustafa Emir ÜSTÜNDAĞ

Av.Dr.

E-mail: emirustundag@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7297-5726

Öz

Tarihi çok eskilere dayanan doğrudan yabancı yatırımlar, dünyada yeni ekonomik iklim ve yapı meydana getirmiştir. Gelişmekte olan ülkeler, kalkınma hedeflerini gerçekleştirebilmek, ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmak ve bu gelişmişlik seviyesini sürdürebilmek için gelişmiş ülkelerin desteğine ihtiyaç duyarlar. Türkiye geliştirmekte olan bir ülke olduğu için artan nüfusu istihdam edebilmek ve sosyal refah seviyesini sürdürebilmek için yabancı sermayeye ihtiyaç duymaktadır. Yabancı yatırımcının yurt dışındaki merkezine Türkiye'de şube açması, Türkiye'de istihdam alanı yaratması, Türk üreticisinin ürettiği ürün ya da hizmetin uluslararası arenada hareketliliğini sağlaması açısından önemlidir. Dünyada liberalleşme ve küreselleşme karşısında uluslararası arenada rekabet etmek isteyen geliştirmekte olan ülkeler, sermaye birikimi yetersizliği karşısında devlet destekli yabancı yatırımlar ile kalkınma hedeflerine kısa sürede ulaşabilmektedirler.

---

* Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** sadiguzel@harran.edu.tr

Atıf (APA): Adıgüzel, S. (2024), Uluslararası Ticarete Yurt Dışı Merkezli Ticari İşletmenin Türkiye'de Şube Açması ve Ticari İşletmenin Devri, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 16 (1): 92-122., <https://doi.org/10.53881/10.53881/hiad.11364735>.

yatırım yapmak isteyen girişimcilerin yabancı sermayeli firmaların Türkiye’de şube açma işlemlerinde istenen belgeler, devir işlemleri ve bu devir işlemlerinde uyumsuzlukların çözümü incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Yabancı Yatırım, Çok Uluslu Şirket, Ticari Şirketin Devri, Liberalleşme, İstihdam, Uluslararası Ticaret*

Alan Tanımı: *Uluslararası Hukuk, Uluslararası Ticaret*

OPENING OF BRANCH IN TURKEY BY A FOREIGN-BASED COMMERCIAL ENTERPRISE IN INTERNATIONAL TRADE AND TRANSFER OF THE COMMERCIAL ENTERPRISE

Abstract

Foreign direct investments, which have a long history, have created a new economic climate and structure in the world. Developing countries need the support of developed countries to achieve their development goals, achieve their economic development goals and maintain this level of development. Since Turkey is a developing country, it needs foreign capital to employ its increasing population and maintain its level of social welfare. It is important for foreign investors to open a branch in Turkey for their headquarters abroad, creating employment opportunities in Turkey and ensuring the mobility of the product or service produced by the Turkish manufacturer in the international arena. Developing countries that want to compete in the international arena in the face of liberalization and globalization in the world can achieve their development goals in a short time with state-supported foreign investments in the face of insufficient capital accumulation.

In this research, the difficulties experienced during the transfer of companies established in Turkey by foreign direct investors with headquarters abroad are discussed. In the era of globalization, the problems faced by foreign investors during the transfer process in their attempts to sell their products in different markets and increase their capital are discussed. The documents required for multinational companies, entrepreneurs who want to invest in Turkey and foreign capital companies to open branches in Turkey, transfer transactions and resolution of disputes in these transfer transactions were examined.

Key Words: *Foreign Investment, Multinational Company, Transfer of Commercial Company, Liberalization, Employment, International Trade*

JEL Code: *F1*

1. GİRİŞ: TİCARİ İŞLETME KAVRAMI

1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu 11. Maddesi'ne göre ticari işletme, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmedir.

Ticari işletme, esnaf işletmesinden farklıdır. Daha önce “Bakanlar Kurulu’na çıkarılacak kararname ile tespit edilen bu fark 02/7/2018 tarihli ve 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 192’nci maddesiyle “Cumhurbaşkanı kararıyla belirlenmeye başlanmıştır. Ticari işletme kavramı, Eski TTK ve yeni TTK’nın içerisinde yer almaktadır. Tacir, tacirin yaptığı ticari iş, ticari işletme kavramı ile tanımlanmaktadır. Nitekim TTK m. 11’de de “ticarî işletmenin TTK’nın temeli olduğu gerekçe bölümünde ifade edilmektedir.

Ticari işletmeyi oluşturan unsurların başında esnaf işletmesi düzeyini aşma, gelir sağlamayı hedefleme, faaliyetlerinde devamlılık ve bağımsızlık unsurlarının bulunması halinde mümkündür. Esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedefleyen tüm işletmeler TTK kapsamında ticari işletme sayılır.

Mukayeseli hukukta İsviçre hukukunda ticari işletme İsviçre Ticaret Sicil Yönetmeliği’nde 2.maddede düzenlenmiştir. Buna göre ticari işletme zamana yayılmış, kazanca odaklı bağımsız iktisadi faaliyettir. Avusturya hukukunda ise Avusturya İşletmeler Kanunu/Unternehmensgesetzbuch paragraf 1 II zamana yayılmış, bağımsız, iktisadi amaçlı her organizasyonu kazanç odaklı olmasa bile işletme/Unternehmen olarak saymaktadır.

2.DÜNYADA YABANCI YATIRIMLAR

Sınırsız ihtiyaçları, sınırlı kaynaklarla karşılayan ülkeler, mevcut kaynakları yetmediğinde yabancı yatırımların getireceği sermayeye ihtiyaç duyarlar. Karşılığı sonradan ödenecek olan dış kaynaklardan elde edilen yabancı sermaye yatırımları mali veya teknik katkı sağlayan ekonomik kaynaklardır. Sermaye piyasası yatırımları, portföy yatırımları mali yatırımlar, hisse senedi tahvil gibi menkul değerleri yabancı sermaye yatırımlarıdır. Sermaye piyasası yatırımları, teknolojik yeniliklerin lisansları ihraç edilen mallar yabancı yatırımlar olarak ülke kalkınmasında önemli rol oynar. Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), sermaye piyasası yatırımlarına gibi ekonomik katkısı direkt yoldan olan yatırımlardır. Yabancı ülkede edinilen şirkete yavru şirket (subsidiary), yabancı sermaye şirketi, tabi şirket veya şube adı verilmektedir. Yavru şirket genellikle, ana şirketin elinde bulunan teknoloji, ticari sırlar, yönetim bilgileri, ticaret unvanı ve öteki kolaylıklardan yararlanma ayrıcalığına sahiptir. Karşılığında ise, kazanılan kârlar, kısmen veya tamamen ana şirkete kalmaktadır. Bu bağlamda yerel bir firmaya oranla, yabancı firma her zaman ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Bunlardan bazıları kültürel sorunlar, dil ve yerel piyasaya ait uygulamalardaki farklılıklardan oluşan sorunlardır. İşte bu gibi sorunlardan dolayı firmalar, ihracat ve lisans anlaşması (bir işletmenin mallarını ve ismini yabancı bir ülkede üretip satması konusundaki yasal izin) yoluyla elde edemeyeceği bazı avantajlara sahip olmak için doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına yönelirler. Doğrudan yabancı yatırım kavramını uluslararası kabul gören ölçütlerden biri olan OECD'ye (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) göre ele alacak olursak doğrudan yabancı yatırım, doğrudan yatırımcı tarafından başka bir ülkede yerleşik olan bir teşebbüste kalıcı bir bağ oluşturmak amacıyla yapılan bir uluslararası yatırım kategorisidir. Doğrudan yatırımcı ise Avrupa Merkez Bankası'na göre yerleşik buldukları ülkelerden başka bir ülkede faaliyet gösteren bir doğrudan yatırım teşebbüsüne sahip olan bireyler, tüzel kişiliği olan/ olmayan kurum veya özel teşebbüsler, tröstler veya diğer organizasyonlar olarak tanımlanmaktadır (Uncu, 2923).

Yabancı Yatırımcı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun 2.maddesinin a bendinde yer alan "yabancı yatırımcı"nın kapsamı ile Tapu Kanunu'nun 36.maddesinin birinci fıkrasındaki "yabancı yatırımcı"nın kapsamı farklıdır. Buna göre; DYYK'nun m.2a bendinde yabancı yatırımcı kapsamında;

- i) Yabancı ülkelerin vatandaşlığına sahip olan gerçek kişiler,

- ii) Yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşları,
- iii) Yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiler,
- iv) Uluslararası kuruluşlar olarak sıralanmıştır.

Oysaki Tapu Kanunu'nun 36.maddesinde, bu maddenin uygulanmasına mahsus olarak kimlerin yabancı yatırımcı sayılacağı şöyle ifade edilmiştir:

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 28 inci maddesi kapsamındaki kişiler hariç olmak üzere yabancı uyruklu gerçek kişiler.

- ii) Yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiler
- iii) Uluslararası kuruluşlar.

Tapu Kanunu'nun 36.maddesinin uygulanmasına ilişkin Yönetmelikte ise, yabancı yatırımcı, Kanun'dakinden farklı olarak tanımlanmıştır. Yabancı yatırımın tanımı bakımından, DYYK ile Tapu Kanunu arasındaki temel fark "yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşları"nın DYYK çerçevesinde "yabancı yatırımcı" kapsamına alınması, buna karşılık "çıkma izni alarak Türk vatandaşlığını kaybeden kişilerin" Tapu Kanunu çerçevesinde "yerli yatırımcı" olarak görülmesidir. İki düzenleme, kendi düzenleniş amacına uygundur. DYYK ile yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarının, yabancı yatırım ikliminin sağladığı teşvik vb. kolaylıklardan yararlandırılması ve birikimlerinin Türkiye'ye yönlendirilmesi²⁶ amaçlanmıştır. Taşınmaz edinimi bakımından özel kanun niteliğinde olan Tapu Kanunu'nda ise izin ve denetim sistemi yoluyla yabancı sermayeli şirketlerin taşınmaz ediniminin ve kullanımının kontrol altına alınması amaçlanmıştır (Turanlı, 2019) Türkiye'de esas olarak 1980'lerde önu açılan doğrudan yabancı sermaye girişleri 2001 yılına kadar 1 milyar doların altında seyretmiştir. Cumhuriyet tarihinin en büyük ekonomik krizinden çıkış için Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın uygulamaya konulduğu 2001 yılında tarihteki en yüksek doğrudan yabancı sermaye girişi yaşanmıştır.

2000 yılında 982 milyon dolar olan uluslararası doğrudan yatırım girişi, 2001'de 3,4 milyar dolara yükselmiştir. 2002-2004 döneminde 1-3 milyar dolar arasında bir giriş yaşanırken, 2004 yılında 2,8 milyar dolar olan toplam doğrudan yabancı sermaye fiili girişi, 2005 yılında 10 milyar doları, 2006'da 20 milyar doları, 2007'de ise 22 milyar doları aşmıştır. Doğrudan yatırım girişi, küresel krizin başlangıcı olan 2008'de de 20 milyar dolara yakın bir düzeyde gerçekleşmiştir. 2009'da 8,6 milyar dolara gerileyen girişler, 2010'da 9,1 milyar dolar olmuştur. Krizin etkilerinin hafiflemesiyle 2011 yılında doğrudan girişlerde iyileşme yaşanmış ve yıllık girişler 16,2 milyar dolara ulaşmıştır (Raporu, 2023).

Dünyada 2016 yılında küresel uluslararası doğrudan yatırım akışı, yüzde 13 düşerek 1 trilyon 520 milyon dolar olarak gerçekleştiği tahmin ediliyor. Küresel ekonomide devam eden kırılganlık, talep düşüklüğü, jeopolitik riskler ve özellikle uluslararası şirketlerin karlılıklarındaki düşüşler, bu daralmanın nedenleri olarak gösteriliyor. UNCTAD Dünya Yatırım Raporu'nda; genel olarak gelişen ekonomilerde uluslararası doğrudan yatırım girişlerinde düşüş yaşandığı, 2016 yılındaki toplam girişler içinde gelişmiş ekonomilerin yüzde 57'lik paya sahip olduğu tahmin ediliyor. En çok uluslararası doğrudan yatırım çeken ilk 10 ülke içinde, gelişmiş ülkeler lider konumda bulunuyor. ABD'nin 385 milyar dolar uluslararası doğrudan yatırım girişi ile birinciliğini korurken, İngiltere ikinci sırada yer almaktadır (Birliği, 2023, s. 3).

3. YABANCI SERMAYE MEVZUATI

Türkiye'de serbest bölgelere ve yabancı sermayeye ilişkin ilk kanun, 19 Temmuz 1927 tarihinde Resmi Ceride'de yayımlanan 1132 sayılı Serbest Mıntıka Hakkında Kanun'dur. Bu kanun uyarınca İstanbul'da Ford Motor Company Montaj Fabrikası kurulmuştur. Bu fabrikada 50 dolayında kamyon ve otomobilin montajı yapılmıştır (Altun, 2008).

Türkiye'de yabancı sermayeli şirketlerle ilişkilerin geliştirilmesini teşvik eden ilk düzenleme, 1.3.1950 gün ve 5583 sayılı Hazinece Özel Teşebbüslere Kefalet Edilmesine ve Döviz Taahhüdünde Bulunulmasına Dair Kanun'dur (R.G. 4.3.1950). Kanuna göre, yurtdışından borçlanmaya devlet kefaleti sağlanabiliyor ve bu şekilde gelen sermayenin yurtdışına transferine izin verilebiliyordu.

1.8.1951 gün ve 5821 sayılı Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu (R.G.9.8.1951) ilk kez yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmiştir. Kanuna göre, "Memleket ekonomisinin kalkınmasına yarayacak mahiyette olmak, Türk hususi sermayesine açık işlerde kullanılmak, herhangi bir inhisar ve imtiyazı tazammun etmemek şartıyla ve sanayi, enerji, maden, bayındırlık, ulaştırma ve turizm sahalarına yatırılmak üzere getirilecek yabancı sermaye bu kanunda yazılı hak ve menfaatlerden" faydalanacaktır. Bu kanunun istenen sonuçları doğurmaması üzerine, 18.1.1954 gün ve 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu (R.G.23.1.1954) kabul edilmiştir. 17 Haziran 2003 tarihine kadar yürürlükte kalan bu kanunda yabancı işletmelere sağlanan teşvik ve ayrıcalıklar artırılmıştır. 1954 yılında 6326 sayılı Petrol Kanunu ve 1960 yılında 7462 sayılı Ereğli Demir Çelik Fabrikasına ilişkin kanun ile de bu alanlardaki yabancı sermayenin faaliyetlerine ilişkin özel düzenlemeler getirilmiştir. Petrol Kanunu'nda yabancı şirketlerin "petrol ameliyatının ifası için kendisine lüzumlu olabilecek yabancı idari ve

mesleki personelle mütehasıs işçileri Türkiye’de istihdamına, vekilin tasvibiyle Petrol Dairesince müsaade” edilebileceği belirtilmiştir. (Madde .119). 6224 sayılı Kanun’un uygulandığı dönemde Türkiye’de yatırım yapan ilk yabancı şirketler ve geliş tarihleri şöyleydi: Fiat (1954), Sandoz (1956), Pfizer (1957), Roche (1958), Pirelli (1960), Goodyear (1961), Bayer (1962), BMC (1964), Coca-Cola (1964), Siemens (1964), Pepsi (1964), AEG (1964), MAN (1966), Tuborg (1967), Mercedes (1967), Renault (1969), Bosch (1970). (Şafak Altun, a.g.k., 2008, s.129). 6224 sayılı Kanunun uygulandığı dönemde, 1980 yılında Türkiye’de yabancı sermayeli şirket sayısı yalnızca 100 idi. Bu sayı 1983 yılında 170 olmuştur. 1984 yılında 267, 1988 yılında 1.109 , 1991’de 2.123 olmuştur. 1992 yılında 2.123 olan yabancı sermayeli şirket sayısı 1996’da 3.582’ye ve 2002 yılında da 5.443’e yükselmiştir. Günümüzde de yürürlükte olan 5.6.2003 gün ve 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanununun (R.G.17.6.2003) kabulünden sonra Türkiye’deki yabancı sermayeli şirket sayısı hızla artarak, 2020 yılı sonunda 73.679’a ulaşmıştır (Birliği, 2023).

4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu’nun “amaç” maddesi şöyledir: “Bu Kanun’un amacı, doğrudan yabancı yatırımların özendirilmesine yabancı yatırımcıların haklarının korunması ile yatırım ve yatırımcı tanımlarında uluslararası standartlara uyulmasına, doğrudan yabancı yatırımların gerçekleştirilmesinde izin ve onay sisteminin bilgilendirme sistemine dönüştürülmesine ve tespit edilen politikalar yoluyla doğrudan yabancı yatırımların artırılmasına ilişkin esasları düzenlemektir. Bu Kanun, doğrudan yabancı yatırımlara uygulanacak muameleyi kapsar (Birliği, 2023).

20.5.1982 tarihli ve 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK), günün ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığından Milletlerarası özel hukuk alanında. AB mevzuatına uyum kapsamında 27.11.2007 tarihli ve 5718 sayılı yeni bir MÖHUK hazırlanmış 12.12.2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2675 sayılı MÖHUK’ta düzenlenmeyen birçok konuya 5718 sayılı MÖHUK’ta yer verilmiştir. Yeni düzenlemeler genellikle akitler ve akit dışı borç ilişkileri alanında olmuştur. Yabancılık unsuru içeren sözleşmelere uygulanacak hukuk, 2675 sayılı MÖHUK’ta tek ve genel bir madde ile düzenlenmiş (m.24) olup özel kurallara yer verilmemişti. Buna karşılık 5718 sayılı MÖHUK, sözleşmelere uygulanacak hukuk konusunda genel bir bağlama kuralı (m.24) iş sözleşmeleri (m.27), bakımından özel bağlama kuralları kabul etmiştir. Bunun nedeni, sözleşmeye uygulanacak hukuku düzenleyen genel kuralın tüm akit tipleri açısından tatmin edici olmamasıdır. Yabancılık unsuru taşıyan iş sözleşmelerine uygulanacak hukukun tespiti önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Yabancılık unsuru ihtiva eden iş hukuku ilişkileri ülkemiz bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Türkiye’de birçok işletme yabancı yatırımcılar tarafından kurulmakta, yabancı ülkede bulunan merkezin bir veya birkaç şubesi Türkiye’de açılmaktadır. MÖHUK’un iş sözleşmelerine uygulanacak hukuk (iş akdi statüsü), m.27(1) İş sözleşmeleri, işçinin mutad işyeri hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olacağı asgari koruma saklı kalmak kaydıyla, tarafların seçtikleri hukuka tabidir. (2) Tarafların hukuk seçimi yapmamış olmaları halinde iş sözleşmesine, işçinin işini mutad olarak yaptığı işyeri hukuku uygulanır. İşçinin işini geçici olarak başka bir ülkede yapması halinde, bu işyeri mutad işyeri sayılmaz. (3) İşçinin işini belirli bir ülkede mutad olarak yapmayıp devamlı olarak birden fazla ülkede yapması halinde iş sözleşmesi, işverenin esas işyerinin bulunduğu ülke hukukuna tabidir (Çam, 2022).

4. YURTDIŞI MERKEZLİ ŞİRKETLERİN TÜRKİYE’DE ŞUBE AÇMA İŞLEMLERİ

Yabancı yatırımcıların Türkiye’de açtıkları şirketler ve bu şirketlerin şubeleri, 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ‘na göre kurulmakta ve yabancı yatırımcıların Türkiye’de şirket veya şube açma işlemi “doğrudan yabancı yatırım” ismiyle anılmaktadır.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ‘nun 2. Maddesine göre (Tarih: 5/6/2003 4875 Sayılı Yayımlandığı Resmî Gazete : Tarih : 17/6/2003) yabancı yatırımcı: Türkiye’de doğrudan yatırım yapan,

1) Yabancı ülkelerin vatandaşlığına sahip olan gerçek kişiler ile yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarını,

2) Yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişileri ve uluslararası kuruluşları, b) Doğrudan yabancı yatırım: Yabancı yatırımcı tarafından,

1) Yurt dışından getirilen;- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nca alım satımı yapılan konvertibl para şeklinde nakit sermaye, - Şirket menkul kıymetleri (Devlet tahvilleri hariç), - Makine ve teçhizat, - Sınai ve fikrî mülkiyet hakları,

2) Yurt içinden sağlanan; -Yeniden yatırımda kullanılan kâr, hâsılat, para alacağı veya malî değeri olan yatırımla ilgili diğer haklar,- Doğal kaynakların aranması ve çıkarılmasına ilişkin haklar, gibi iktisadî kıymetler aracılığıyla;

i) Yeni şirket kurmayı veya şube açmayı,

ii) Menkul kıymet borsaları dışında hisse edinimi veya menkul kıymet borsalarından en az % 10 hisse oranı ya da aynı oranda oy hakkı sağlayan edinimler yoluyla mevcut bir şirkete ortak olmayı,

Yabancı yatırımcılar tarafından Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım yapılması serbesttir ve yabancı yatırımcılar yerli yatırımcılarla eşit muameleye tabidirler.

Yani merkezi yurt dışında bulunan yabancı şirketlerin Türkiye'de şubesi açılabilir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ("TTK")'na göre yabancı şirketlerin Türkiye'de şube açılışı yerli işletmelerin tescili gibi tescil edilebilmektedir.

TTK 40. maddede 4. fıkrada "*Merkezleri Türkiye dışında bulunan ticari işletmelerin Türkiye'deki şubeleri, kendi ülkelerinin kanunlarının ticaret unvanına ilişkin hükümleri saklı kalmak şartıyla, yerli ticari işletmeler gibi tescil olunur. Bu şubeler için yerleşim yeri Türkiye'de bulunan tam yetkili bir ticari mümessil atanır. Ticari işletmenin birden çok şubesi varsa, ilk şubenin tescilinden sonra açılacak şubeler yerli ticari işletmelerin şubeleri gibi tescil olunur.*" ifadesi ile yabancı işletmeler, yerli işletmelerden ayır edilmemiştir.

Merkezi yurtdışında bulunan Türkiye'de şube açmak isteyen işletmeler, 6102 Sayılı TTK 'ya göre, şubelerini Türkiye'de merkezi bulunan Türkiye'de şube açmak isteyen işletmelerin prosedürlerine göre şube açacaklardır. Yeni açılan şubenin unvanında, şube olduğu belirtilmelidir. *Merkezi yabancı ülkede bulunan bir işletmenin Türkiye'deki şubesinin ticaret unvanında, merkezin ve şubenin bulunduğu yerlerin ve şube olduğunun gösterilmesi şarttır* (TTK 48. Madde 3. Fıkra). Türkiye'deki şubenin yönetimine ticari mümessil atanır. Yabancı işletmenin Türkiye'de birden çok şubesi açılacaksa açılacak tüm şubeler ticaret siciline kaydedilir.

Bir şirketin merkezi yurt dışında ise ilk açılacak şubenin ismi merkez ile yazılır. Daha sonra açılacak şubelerin unvanında merkez kelimesine yer verilmemektedir. 'Merkez unvanı- Merkezin Bulunduğu Ülke- ilgili il Merkez Şubesi' Örneğin Merkezi Amerika'da bulunan Lila şirketinin Türkiye'deki şubesi için Lila şirketinin Merkezi Amerika Ankara Merkez şubesi şeklinde ticari unvanı verilir. Sonra açılan şube unvanlarında 'Merkez' kelimesi kullanılmaz.

Asya ile Avrupa arasında yer alan bir konuma sahip olması nedeniyle Türkiye'de ticari şube yabancı yatırımcıların ticari iş yapabilmesi için şirket sermayesinin paylara bölünmesi şartı sağlanmalıdır. Yani, anonim ya da limited şirketler, adi şirketler Türkiye'de şube kurabilmektedir. Yabancı şirketlerin gösterdikleri

faaliyetlerinden doğan ödemeleri kolaylıkla yurtdışına transfer etmeleri mümkündür. Türkiye'nin, yabancı yatırımcıların ve şirketlerin çifte vergilendirilmesinin önüne geçmek adına, birçok ülke ile anlaşması bulunmaktadır. Bu vergi indirimi sayesinde, yabancı yatırımcılar çifte vergilendirmenin yükümlülüğünden kurtulmaktadır. Bu durum, yabancı uyruklu şirketleri ve yatırımcıları ülkemizde yatırım yapmaya daha çok teşvik etmekte, ülkemizi yatırım açısından daha cazip kılmaktadır.

Yabancı şirketlerin Türkiye'de şube açması, yabancı uyruklu yatırımcının Türkiye'de şirket kurması gibi uzun soluklu, kalıcı yatırımlar Türkiye'de destek görmektedir. Bu şekilde doğrudan yabancı yatırımlar yapacak yatırımcılar yerli yatırımcılarla aynı imkanlara sahip olmaktadır.

Türkiye'de şube açmak için sermayesi paylara bölünmüş olma şartını sağlayan yabancı firmalar, öncelikle T.C. Ticaret Bakanlığı'ndan izin almalıdır. Merkezi Türkiye dışında bulunan ticari işletmenin Türkiye'de birden çok şubesi varsa, ilk şubenin tescilinden sonra açılacak şubeler yerli ticari işletmelerin şubeleri gibi tescil olunur. Bu yüzden aynı tescil evraklarının hazırlanması gerekmektedir.

Şubenin unvanında değişiklik yapılacaksa dilekçe imza ve kaşeli olarak verilmeli, merkez tarafından verilen Türkiye'de şube açma kararı noter onaylı olarak Ticaret Sicil Müdürlüğü'ne verilir ve Ticaret Sicil Gazetesi'nde ilan edilir. Merkez şubesine ait unvan ve amaç konu değişikliği varsa bu bilgiler de Ticaret Sicili Gazetesi'nde ilan edilir. Yine bir dilekçe ile bir dilekçe ile tali şubenin bulunduğu yerin Ticaret Sicili Müdürlüğü'nde kayıtlara işlenmelidir.

Şube, ticaret siciline kaydedildikten sonra alınan vergi numarası ile (MERSİS) Merkezi Kayıt Sistemi'ne kayıt yapılır. Şirketin şubesinin kurulması için dilekçe, kuruluş bildirim formu, oda kayıt beyannamesi, merkez işletmenin güncel kayıtları (Şube açacak merkezin unvanı, türü, işletme konusu, sermayesinin türü ve tutarı, kuruluş tarihi, sicil numarası, tabi olduğu hukuk, Avrupa Birliği üyesi olup olmadığı, internet sitesi; vb. belgelerle başvuruda bulunulur.

Yabancı uyruklu şirketler Türkiye'de şube açabilmek için şu adım adım şu belgeleri Ticaret Bakanlığı'na sunmalıdır. Şirket veya vekili tarafından imzalanmış başvuru dilekçesi. Bu dilekçede;

1. Şirket unvanı,
2. Şirket kuruluş tarihi,
3. Şirket uyruğu,

4. Şirket sermayesi,
5. Türkiye’deki tam yetkili vekilin adı soyadı,
6. Yetkili vekilin Türkiye sınırları içinde yapacağı işlemlerde kanunu ve mevzuat hükümlerine uyacağına ilişkin taahhüt,
7. Şube adresi,
8. Şube faaliyet konusu ve
9. Şube sermayesi bilgilerinin bulunması zorunludur.

Şirket yetkili organlarının şube açma kararının aslı ve tercümesi (Birer nüsha olarak)

Şirket esas sözleşmesinin aslı ve tercümesi (Birer nüsha olarak),

Şirketin nerede, ne zaman ve hangi devlet kanunlarına göre kurulduğunu gösteren kuruluş evrakı ve şirketin halen faaliyet sürdürdüğüne ilişkin faaliyet belgesi. (Asıl ve tercüme edilmiş halleri birer nüsha olarak), Türkiye’deki yetkili vekilin vekaletnamesinin aslı ve tercümesi (İkişer nüsha olarak), olmalıdır. Söz konusu vekaletnamenin, ihtiyaç duyulan hususların yanında şu hususları da içermesi şarttır:

1. Şirket ana sözleşmesinde gösterilmiş işlemleri yerine getirmesini ve şirketi temsil etmeyi,
2. Şirket adına yapılacak işlemlerden doğacak davalarda şirketi davacı, davalı ve üçüncü şahıs olarak tüm mahkemelerde temsil etmeyi,
3. Türkiye’den geçici süreli olarak ayrılması durumunda sahip olduğu yetkilerle yerine vekil tayin etmeyi,
4. Merkez şubeye bağlı açılacak tali şubelere vekil tayini konularında yetkili olma.

Ticaret Bakanlığı’ndan şube açma izninin alınmasının ardından şu belgeler ile Ticaret Sicil Müdürlüğü’ne başvurulmalı ve açılacak şube tescil edilmelidir:

- Şirket yetkilisi tarafından imzalı dilekçe,
- Tercüme edilmiş ana sözleşme sureti (2 adet noterden onaylı)
- Şube açılışına ilişkin şirketin yetkili organı tarafından alınana karar. Bu kararda; Şubenin unvanı, açık adresi, temsilcileri, süresi, temsil şekil ve şube sermayesi açıkça yazılmalıdır. (2 adet tercüme edilmiş noter onaylı)

- Ticaret Bakanlığı onaylı 1 nüsha müzeyyel beyanname ve izin yazısı
- Şube unvanı altında imza beyannamesi (Aslı noterden onaylı)
- Türkiye vekili için düzenlenen vekaletname (Noter onaylı 2 nüsha)
- Şirketin kayıtlı olduğu ülkenin yetkili merciinden alınan tercüme edilmiş sicil belgesi (apostil şerhli tercümeli noter onaylı)
- Şube temsilcisinin nüfus ve ikametgahı (noterden veya muhtardan onaylı), temsilcisi yabancı ise tercüme edilmiş noter onaylı pasaport örneği
- Ticaret Sicil Tüzüğü'nün 29 maddesine göre taahhütname
- Kuruluş Bildirim Formu

Yukarıda bahsi geçen yabancıların Türkiye'de şube açması için gereken belgeler ve evraklar belgelerin toplanarak ilgili kurumlara başvurunun yapılması gerekmektedir (Hukuk, 2023).

Açılması Bakanlık veya diğer resmî kurumların iznine veya uygun görüşüne tabi olan şubeler için izin veya uygun görüş yazısı istenecektir. Oda kayıt beyannamesi, imza beyannamesi fotokopisi, (Yerleşim yeri Türkiye'de bulunan en az 1 müdür atanmalıdır.)

Kaynak ülkede hazırlanan belgelerin şirketin tabi bulunduğu ülkedeki noterler tarafından ve o ülkedeki Türk Konsoloslugu veya Türkiye'deki Dışişleri Bakanlığı tarafından ya da Yabancı Resmî Belgelerin Tasdiki Mecburiyetinin Kaldırılması Sözleşmesi hükümlerine göre onaylanmış ve bunların noterden onaylı Türkçe çevirilerinin de yaptırılmış olması gerekir. Yabancı uyruklu müdürün var ise onaylı pasaport sureti ve Türkiye'de ikamet ediyor ise onaylı ikamet teskeresi sunulmalıdır. Merkezi Türkiye dışında bulunan ticari işletmenin Türkiye'de birden çok şubesi varsa, ilk şubenin tescilinden sonra açılacak şubeler yerli ticari işletmelerin şubeleri gibi tescil olunur.

Yabancı ülke merkezli şirketin, Türkiye'de şubesi açıldığı takdirde, bu şirket, uluslararası anlaşmalara göre vergi ödeyecektir. Şirketin merkezinin bulunduğu yer hukuku bakımından uyuşmazlıkların çözümü için Türkiye'nin de taraf olduğu anlaşmalara göre uyuşmazlıkların çözümüne gidilecektir. Ayrıca taraflar, önceden aralarında sözleşme yaparak hangi ülke hukukuna göre uyuşmazlığı çözeceklerini tahkim yolu ile belirleyebilmektedir.

Yabancı yatırımcılar, Türkiye’de şube açarak; Türk vergi sistemine tabi olmakta, tıpkı Türkiye’deki ticari şubeler gibi TTK’ya göre bulunduğu yerin ticaret odasına tescil edilmekte ve Türk vergi sistemine göre vergilendirilmektedir (Erdem, 2023).

Ticari işletme, şube açmak isteyen kişiler, MERSİS’in internet adresi <https://mersis.gtb.gov.tr/> üzerinden ücretsiz üyelik oluşturarak, şirket kuruluş sürecini başlatırlar. MERSİS’te şirket sözleşmesi hazırlanırken Türk vatandaşları kimlik numaraları ile yabancılar ise pasaport numaraları ile ortak veya yetkili olarak eklenebilmektedir. Ancak bu işlem için yabancıların öncelikle vergi dairesinden vergi numarası almaları ve ticaret sicili müdürlüğüne başvurarak kendilerini MERSİS’e kaydettirmeleri gerekir.

- Ticari işletmenin birden çok şubesi varsa, ilk şubenin tescilinden sonra açılacak şubeler yerli ticari işletmelerin şubeleri gibi tescil olunur. Yabancı bir şirketin Türkiye’de şubesini tescil ettirmek için, ilgili ticaret sicili müdürlüğüne sunulması gereken belgeler şunlardır: Şirket merkezinin bulunduğu kaynak ülke hukukunun, şube açacak işletme için tescilde aradığı şartların yerine getirildiğini ve şubenin tescili için ibrazı gerekli olan belgeleri gösteren yetkili makamdan alınmış yazı ve bir nüsha Türkçe çevirisi
- Kaynak ülkede şubenin tescili için ibraz gerekli tüm belgeler
- Şirketin güncel sicil kayıtlarını içeren belgenin ve şirket sözleşmesinin onaylı birer örneği ile birer nüsha Türkçe çevirisi
- Şirketin yetkili organının şube açma ve şubeye Türkiye’de yerleşik tam yetkili temsilci atanmasına ilişkin kararının aslı ve bir nüsha Türkçe çevirisi
- Şirketin ticaret unvanı, türü, işletme konusu, sermayesinin türü ve tutarı, kuruluş tarihi, sicil numarası, tabi olduğu hukuk, Avrupa Birliği üyesi olup olmadığı, internet sitesi, şubenin unvanı ve şubeye ayrılmış sermaye tutarı, şubeyi mahkemeler dâhil, özel kuruluşlar ve kamu kurum ve kuruluşları nezdinde tam yetkili olarak temsil edecek kişi veya kişilerin adı ve soyadı, kimlik numarası ve yerleşim yeri ile şubenin adresini içeren merkezin yetkilileri tarafından imzalanmış beyannamenin aslı ve bir nüsha Türkçe çevirisi. • Şube açma kararında, Türkiye’deki şubeyi mahkemeler dâhil, özel kuruluşlar ve kamu kurum ve kuruluşları nezdinde tam yetkili olarak temsil edecek kişi veya kişiler ile bunlara verilen yetki belirtilmemiş ise bu konulara ilişkin düzenlenen vekaletnamenin aslı ve bir nüsha Türkçe çevirisi
- Şubeyi temsil edecek kişilerin imza beyanları

- Açılması Ticaret Bakanlığı veya diğer resmî kurumların iznine veya uygun görüşüne tabi olan şubeler için bu izin veya uygun görüş yazısı (Bakanlığı, 2023).

MERSİS kanuni olarak sözleşmede bulunması zorunlu olan unsurların doldurulması için kullanıcıyı yönlendirir ve gerekli bilgilerin girilmesiyle şirket sözleşmesi hazırlanır. Sözleşme Türkçe olarak hazırlanır. Şirketin potansiyel vergi numarası da MERSİS tarafından otomatik olarak atanır. Daha sonra kurucular sözleşmeyi imzalar ve bu imzaların gerçekten onlara ait olup olmadığı yetkili bir makam tarafından tasdik edilir. Bu işlem için kurucuların ya da yetkili temsilcilerinin ilgili kuruluşa gitmeleri gerekmektedir. Limited şirketlerde ve kooperatiflerde bu işlem şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki ticaret sicili müdürlüğünde gerçekleştirilir. Diğer şirketler açısından ise şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki ticaret sicili müdürlüğüne veya herhangi bir notere başvurulması mümkündür. Tasdik işleminin noterde yapılmak istenmesi durumunda kullanıcılar MERSİS'ten aldıkları takip numarası ile herhangi bir notere başvurabilirler. Sözleşme MERSİS tarafından noterlere elektronik ortamda iletildiğinden, notere fiziki çıktı alınarak gidilmesine gerek bulunmamaktadır.

Ticaret Bakanlığı, yabancı yatırımcıların şirket kurmak ve şirketi devralmak için yapmaları gereken hususları şöyle sıralamaktadır. Yabancı yatırımcılar, doğrudan şirket kurmak yerine, Türkiye'de kurulmuş bir şirkette pay devralmak suretiyle de yatırım yapabilirler. Yabancı yatırımcılar, devraldıkları payları, başkalarına devrederek şirket ortaklığından ayrılabilirler. Anonim şirketlerde nama ve hamiline olmak üzere pay senetleri bastırılabilir. Hamiline yazılı pay senetlerinin devri zilyetliğin devri ile gerçekleştirilmektedir. Nama yazılı pay senetlerinin devri ise ciro ve zilyetliğine devri ile gerçekleştirilmektedir. İstisnai durumlar dışında anonim şirketlerde pay devrinin sınırlandırılması mümkün değildir. Aynı zamanda anonim şirketlerde pay devri tescil ve ilana tabi değildir. Limited şirketlerde pay devri kanunen zorunlu kılınan süreçleri içermektedir. Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler bakımından anonim şirketlerdeki pay devri usulü geçerlidir. Tasfiye hâlinde bulunan şirketin borçları ödendikten ve pay bedelleri geri verildikten sonra kalan varlığı, esas sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa pay sahipleri arasında, ödedikleri sermayeler ve imtiyaz hakları oranında dağıtılır. Tasfiye payında imtiyazın varlığı hâlinde esas sözleşmedeki düzenleme uygulanır. Alacaklılara üçüncü kez yapılan çağrı tarihinden itibaren altı ay geçmedikçe kalan varlık dağıtılamaz. Tasfiyenin sona ermesi üzerine şirkete ait ticaret unvanının sicilden silinmesi için tasfiye memurları tarafından ticaret sicili müdürlüğüne başvuru yapılır. İstem üzerine silinme tescil ve ilan edilir. Silinme ile şirketin tüzel kişiliği sona erer. Diğer taraftan; iflas hâlinde tasfiye, iflas idaresi tarafından İcra

ve İflas Kanunu hükümlerine göre yapılır. Merkezleri Türkiye dışında bulunan ticari işletmelerin Türkiye'deki şubeleri, kendi ülkelerinin kanunlarının ticaret unvanına ilişkin hükümleri saklı kalmak şartıyla, yerli ticari işletmeler gibi tescil olunur. Bu şubeler için yerleşim yeri Türkiye'de bulunan tam yetkili bir ticari temsilci atanır (Bakanlığı T. , https://ticaret.gov.tr/data/5d3e935313b87607d8feeffc/rehber_Tr.pdf, 2023).

Mukayeseli hukukta Alman hukukunda konuyu HGB/Alman Ticaret Kanunu 13 d maddesi düzenlemektedir. Buna göre; merkezi veya şubesi yurtdışında yerleşik ticari işletmelerin düzenini tanzim etmektedir. Bu maddeye göre; şayet bir gerçek kişi tacirin veya bir tüzelkişinin merkez şubesi veya bir ticaret şirketinin merkezi yurtdışında bulunursa o takdirde bütün bir yurtiçi şubeyi ilgilendiren ihbarlar, tesciller, imzalar yargı çevresi şubenin bulunduğu yerde bulunan mahkemede yapılmak gerekir. Şubenin açılmasının/tesisinin tesciline ilişkin kayıt ayrıca şubenin bulunduğu mahalli de içermelidir, şayet şubenin unvanına bir ek konulmuş ise o da ayrıca tescile tabidir. Diğer sair hususlarda ihbarlar, tesciller ve ilanlar hakkında şirketin merkezindeki merkez şubeler ile şubeler hakkındaki hükümler kıyasen uygulanırlar, meğerki yabancı hukuk bu nokralarda bir ayrık uygulamayı gerekli kılsın.

4. 1.Şirket Kuruluş Bildirisinin Takibi

Ticaret Sicil Müdürlüğü tescil başvurusunun ardından şirketin kuruluşunu Sosyal Güvenlik Kurumu ve Vergi Dairesi'ne bildirmektedir. Bunun akabinde tayin edilen bir vergi memuru şirket merkezini ziyaret ederek tespit tutanağı düzenler. Tespit tutanağında aynı zamanda şirketten iki yetkilinin imzası olmalıdır.

4. 2. İmza Sirküleri Düzenlenmesi

Yabancıların Türkiye'de şirket kurması için son aşamalardan biri Ticaret Sicil Müdürlüğü yetkilileri huzurunda imza sirkülerinin düzenlenmesidir. İmza sirküleri; imza atma yetkisine sahip şirket temsilcilerini gösteren belgedir.

4. 3. E-TUYS Sistemine Gerekli Dokümanların Aktarılması

E-TUYS, yabancı yatırımcıların faaliyetleri hakkında bilgi toplamak için oluşturulmuş bir veri tabanıdır. Şirket kuruluşunun son aşamasında şirket yetkilileri bu veri tabanına doğrudan yabancı yatırımlar için faaliyet, sermaye ve hisse devri bilgi formlarını yüklemelidir (Bürosu, 2023) Şirket ve şubeler Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nin dördüncü bölümünde belirtildiği şekilde kullanıcı yetkilendirme işlemleri için müracaat ederler ve belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde işlemlerini yürütürler. Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu

kapsamındaki şirket ve şubeler, yetkilendirmiş oldukları nitelikli elektronik sertifika sahibi kullanıcı vasıtasıyla, yetkilendirmeyi müteakip en geç 1 ay içinde, Ticaret Bakanlığı'nın internet sayfasında erişim sağlanan E-TUYS'a giriş yaparak "Yatırımcı", "Ortak Listesi" ve varsa "Bağlı İştirakleri" alanlarındaki bilgileri elektronik ortamda doldurarak kaydedilmesini sağlarlar. Faaliyetlerine ilişkin E-TUYS'ta yer alan EK-1 Doğrudan Yabancı Yatırımlar İçin Faaliyet Bilgi Formundaki alanları yıllık bazda ve her yıl en geç Mayıs ayı sonuna kadar kullanıcı vasıtasıyla elektronik ortamda doldurarak kaydedilmesini sağlarlar. Sermaye artışı veya azalışı gerçekleşmesi durumunda en geç 1 ay içinde, E-TUYS'ta yer alan "Ortaklar Listesi" alanını kullanıcı vasıtasıyla elektronik ortamda doldurarak kaydedilmesini sağlarlar. Sermaye artışı veya hisse devrine istinaden yapılan ödemeler var ise E-TUYS'ta yer alan EK-2 Doğrudan Yabancı Yatırımlar İçin Sermaye Bilgi Formundaki alanları ödemeyi takip eden 1 ay içinde kullanıcı vasıtasıyla elektronik ortamda doldurarak kaydedilmesini sağlarlar. Mevcut yerli veya yabancı ortakların kendi aralarındaki veya şirket dışındaki herhangi bir yerli veya yabancı yatırımcıya yaptıkları hisse devirleri sonrasında, E-TUYS'ta yer alan "Ortaklar Listesi" alanını, hisse devrinin gerçekleşmesini müteakip en geç 1 ay içinde, kullanıcı vasıtasıyla elektronik ortamda doldurarak kaydedilmesini sağlarlar.

c) Kanun kapsamında bulunmayan tamamen yerli sermayeli şirketler;

1) Şirkete yabancı bir yatırımcının iştirak etmesi veya

2) Şirketin yaptığı sermaye artışına şirket dışındaki bir yabancı yatırımcının iştirak etmesi suretiyle hisse devrinin gerçekleşmesi ve şirketin Kanun kapsamına girmesi halinde, E-TUYS'ta yer alan "Yatırımcı", "Ortak Listesi" ve varsa "Bağlı İştirakleri" alanlarındaki bilgileri, hisse devrinin gerçekleşmesini müteakip en geç 1 ay içinde, kullanıcı vasıtasıyla elektronik ortamda doldurarak kaydedilmesini sağlarlar (Yönetmeliği, 2023).

4.4. Şirket Birleşme ve Devralmaları

4.4.1. Ticari İşletmenin Devri

1 Temmuz 2012 tarih ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ("TTK") Türkiye'de ticaret hukukunun Avrupa Birliği 'ne uyumu konusunda ve gelişen ticaret sistemine uyum konusunda önemli değişiklikler getirmiştir. Bunlardan biri de ticari işletmenin devri konusudur. 27 Ocak 2013 tarihli Ticaret Sicili Yönetmeliği de Türk ticaret mevzuatının önemli bir eksikliğini tamamlamıştır. 818 sayılı Eski Borçlar Kanunu 'nda yer alan ticari işletme devri, konusu TTK, 6102 sayılı TTK'da

açıkça düzenlenmiş çok önemli bir eksiklik giderilmiştir (Erdem H. E., 2023). Devir işlemlerinde ticari işletme bir bütün olarak ele alınmalı, dolayısıyla ticari işletmenin devrine yalnızca borcun nakli çerçevesinde yaklaşılmamalıdır. Devir Sözleşmesi TTK m. 11/3, açıkça devir sözleşmesinden ve ticari işletmeyi bir bütün olarak konu alan diğer sözleşmelerden söz eder. Dolayısıyla, yeni düzenleme aracılığıyla Eski TTK’da “mukavele” kavramının kapsamı da açıklık kazanır. TTK m. 11/3 sadece devir sözleşmesine değil, ticari işletmeyi bir bütün olarak konu alan diğer sözleşmelere de uygulanır. Bunlara örnek olarak, rehin, intifa gibi tasarruf işlemleri, ödünç veya kira sözleşmeleri gibi borç ilişkileri, alım, geri alım veya önalım gibi yenilik doğuran haklar sayılabilir (Ercüment, 2023)

Transferler Yabancı yatırımcıların Türkiye'deki faaliyet ve işlemlerinden doğan net kâr, temettü, satış, tasfiye ve tazminat bedelleri, lisans, yönetim ve benzeri anlaşmalar karşılığında ödenecek meblağlar ile dış kredi ana para ve faiz ödemeleri, bankalar veya özel finans kurumları aracılığıyla yurt dışına serbestçe transfer edilebilir. d) (İptal: Anayasa Mahkemesi’nin 11/3/2008 tarihli ve E.: 2003/71, K.: 2008/79 sayılı Kararı ile.) e) Uyuşmazlıkların çözümü Özel hukuka tabi olan yatırım sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü ile yabancı yatırımcıların idare ile yaptıkları kamu hizmeti imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden kaynaklanan yatırım uyuşmazlıklarının çözümlenmesi için; görevli ve yetkili mahkemelerin yanı sıra, ilgili mevzuatta yer alan koşulların oluşması ve tarafların anlaşması kaydıyla, milli veya milletlerarası tahkim ya da diğer uyuşmazlık çözüm yollarına başvuru bilinir (Kanunu, 2023).

Kalkınma ve sürdürülebilir ekonomik büyüme için milli tasarrufların yetersiz olduğu durumlarda başvurulacak dış kaynakların başında uluslararası çok taraflı mali kurumlardan veya başka devletlerden borç ya da uluslararası ticari bankalardan kredi kullanımı geliyor. Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ilgili ilk kararlı atılım 18.1.1954 tarihli ve 6224 sayılı “Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası” çıkarılarak yapıldı. 1980’li yıllara kadar bu alanda istenen düzeyde sermaye akımı sağlanamazken, 1980’den sonra uygulanan ekonomik politikalar etkili oldu. Kambiyo rejiminin serbestleştirilmesi, yabancı sermaye yasasında yapılan iyileştirmeler, özelleştirme politikası ve bürokrasiyi azaltmaya yönelik düzenlemeler sonrasında Türkiye’ye yönelik doğrudan yabancı yatırımlar daha anlamlı düzeylerde gerçekleşmeye başladı. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda şirket birleşmesini tanımlayan bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak birleşme kavramını düzenleyen TTK. m. 136 hükmünden hareketle birleşme, “birden çok ticaret şirketinin, malvarlıklarını tasfiye etmeksizin, içlerinden birinin bünyesinde veya yeni kurulan bir şirkette birleşmeleri ve birleşmeye katılan

şirketlerin pay sahiplerine belirli bir değıştirme ölçüsüne göre birleşmenin gerçekleştiği şirkette pay sahibi olma imkânının sağlamasıdır (Birliği, 2023) şeklinde tanımlanabilir. Birleşmede sadece bir “devralan” ve bir veya daha fazla “devrolunan” şirketler bulunur. Devralan ve devrolunan şirketlere birleşmeye katılan şirketler adı verilir. Devralan şirket, birleşme başlamadan önce mevcut olan ve faaliyette bulunan bir şirket olabileceği gibi direkt birleşme için kurulmuş bir şirket de olabilir. Birleşme, bir şirketin diğer bir şirketi veya şirketleri devralması şeklinde gerçekleşiyorsa bu tür birleşme Ticaret Kanunu tarafından “devralma şeklinde birleşme” diye isimlendirilmiştir (Kanunu T. T., 2023) (TTK. m. 136/1). Ticari işletmenin sahibi işletmeyi başka birine devretmek istediği takdirde işletmeyi, içerdiği malvarlığı unsurlarının devri için zorunlu tasarruf işlemlerinin ayrı ayrı yapılmasına gerek olmadan bir bütün hâlinde devredilebilir.

Devir sözleşmesinin duran malvarlığını, işletme değerini, kiracılık hakkını, ticaret unvanı ile diğer fikrî mülkiyet haklarını ve sürekli olarak işletmeye özgülenen malvarlığı unsurlarını içerdiği kabul olunur. Bu devir sözleşmesiyle ticari işletmeyi bir bütün hâlinde konu alan diğer sözleşmeler yazılı olarak yapılır, ticaret siciline tescil ve ilan edilir

Ticari işletme devir sözleşmesinin ve de ticari işletmeyi bir bütün hâlinde konu alan diğer sözleşmelerin yazılı olarak yapılacağı belirterek yazılı şekil şartı ilk kez hukukumuzda getirilmiştir. Ticari işletme devri esas itibariyle 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ile düzenlenmiştir. Söz konusu Kanununun 202. maddesi anlamında bir işletme devrinden bahsedebilmek için işletmenin tüm aktif ve pasifleri ile birlikte devredilmesinin gerekli olduğu anlaşılmaktadır (Aydın, 2013).

4875 sayılı Kanunda, yabancı yatırımcıların yerli yatırımcılarla aynı haklara sahip olmaları kabul edilmiştir. Ayrıca, yabancı yatırımlar için, “kamu yararı gerektirmedikçe ve karşılıkları ödenmedikçe kamulaştırılamaz veya devletleştirilemez” düzenlemesi getiriliyordu. Yabancı personel istihdamı konusunda, “Bu Kanun kapsamında kurulan, şirket, şube ve kuruluşlarda istihdam edilecek yabancı uyruklu personele, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na çalışma izni verilir,” hükmü vardır (İşçiler, 2021)

Bir münferit taahhüt işlemi tasarruf muamelelerin aksine işletmeyi topyekûn konu edinebilir. Hangi işletme kalemlerinin müktesebe bırakılacağı hususu sözleşme içeriğinin yorumundan tespit olunur. Şüphe halinde işletmenin bütün aktif ve pasiflerinin kastedildiği farz olunmaktadır. Lakin bu tespitin aksine düzenleme de yapılabilir taraflarca. Mali müşavirlik uygulamasında böylesine bir ticari işletme devri noktasında işletme zilyedinin/hamilinin/Unternehmensträger

hisselerinin(senetlerinin) (“shares”) satımının aksine “asset deal” yani münferid malvarlığı kütlelerinin (“assets”) satımından bahsedilir (Brox/Hennsler). Mukayeseli hukukta Alman hukukunda ticari işletmenin devrinde borçlandırıcı işlem kuralı olarak şekle tabi değildir. Şayet ticari işletme bir bağışlama akdine müstenit nakil olunacaksa o takdirde bu kuraldan sıyrılarak ticari işletmenin devri sözleşmesinin noterlikçe belgelendirilmesi gerekmektedir. (518 BGB) Noter senedine bağlanması kuralına şayet ticari işletme devreden mevcut malvarlığını teşkil etmekteyse yine riayet edilmek zorundadır. İçerisine bir taşınmazın dahil olduğu ticari işletmenin devrinde de 311 b Abs. 1 BGB kuralına riayet olunmalıdır. (Brox/Hennsler)

Eşler arasında kanuni malvarlığı veya mal birlikteliği rejiminin hüküm sürdüğü durumlarda eşlerden birinin devir taahhüdü altına girdiği işletme malvarlığının tamamını veya tamamına yakını teşkil etmekteyse o takdirde ticari işletmenin devrinin borçlandırıcı işlem safhasının geçerlilik arz etmesi diğer eşin rızasını gerektirmektedir.(1822f.BGB;1423 BGB) Yine Alman hukukunda çocukları adına çocuklarının sahibi olduğu işletmeleri devreden veya çocukları için işletme iktisap eden aileler denetim vesayet makamının tasdikine muhtaçtırlar.(1643 Abs. 1 ,1822 Nr. 3 BGB)Bu husus vasiinin mahcurun sahip olduğu işletme üzerinde hasılat kirası sözleşmesi kurması için de caridir.(1822 Nr. 4 BGB) (Brox/Hennsler)

5. TÜRKİYE’DE YABANCI YATIRIMLAR

Türkiye’de 2010’da 2 bin 479 olan yabancı ortak sermayeli şirket sayısı düzenli artış göstererek, 2015’te 4 bin 729’a ulaşmıştır. Takip eden yıllarda da artış trendini sürdüren yabancı ortak sermayeli şirket sayısı 2019’da 12 bin 634 olmuştur. Tüm dünyayı etkisi altına alan yeni tip korona virüs (Covid-19) salgının etkisiyle bu sayı 2020 yılında yıllık bazda yüzde 18 azalışla 10 bin 362’ye gerilemiştir.

Türkiye’de Ocak 2023’te kurulan 1.420 yabancı ortak sermayeli şirketin 824’ü Türkiye, 106’sı Rusya Federasyonu, 80’i İran ortaklı olarak kurulmuştur.

Tablo 1: Türkiye’de Kurulan Yabancı Kurumların Sayısı

2023 Ocak	Anonim	Limited	Genel Toplam
Sayı	122	1.298	1.420
Ortak Olunan Şirketlerin Toplam Sermayesi (TL)	160.407.010	1.408.386.900	1.568.793.910
Ortak Olunan Şirketlerdeki Yabancı Ortak Sermaye Toplamı (TL)	134.674.950	1.182.229.550	1.316.904.500
Yabancı Ortak Sermaye Oranı (%)	84,0	84,0	83,9

Kaynak: <http://www.tobb.org.tr/resmi-istatistik> (Erişim Tarihi 14.05.2023)

Kurulan 1.420 yabancı ortak sermayeli şirketin 122’si anonim, 1.298’i limitet şirkettir. 2023 yılı Ocak ayında kurulan şirketlerin 201’i belirli bir mala tahsis edilmemiş mağazalardaki toptan ticaret, 64’ü gayrimenkul acenteleri ve 63’ü ikamet amaçlı olan veya ikamet amaçlı olmayan binaların inşaatı faaliyetleri sektöründe kurulmuştur. Kurulan yabancı ortak sermayeli şirketlerin toplam sermayelerinin %83,9’unu yabancı sermayeli ortak payını oluşturmaktadır.

2021’de yüzde 29,7 artış gösteren yabancı ortak sermayeli şirket sayısı 13 bin 445’e çıkmıştır. Bu sayı 2010’dan bu yana en yüksek seviyeye çıkarak 20 bin 135 oldu. 2022’de kaydedilen yüzde 50’lik artışın, son 4 yılın en yüksek artış oranı olduğu görülmüştür. 2022’de yurtdışı Rus ortaklı olarak bin 363 şirket kurulmuştur. Bu şirketlerin 140’ı anonim, bin 223’ü ise limitet şirket statüsüne sahiptir. Rusya’nın ardından ise İran sermayeli şirket sayısı dikkati çekmiştir. İran ortaklı olarak bin 300 şirket kurulurken, bunların 55’inin anonim, bin 245’inin limitet şirket olduğu görülmüştür. Bu iki ülkenin ardından ise 484 şirketle Almanlar gelmiştir. Alman ortaklı şirketlerin 111’i anonim, 373’ü limitet şirket olmuştur. İstanbul’da 12 bin 462 şirket kurulmuş. İstanbul’u bin 648 ile Antalya, 821 ile Ankara takip etmiştir (Gazetesi, 2020) . İstanbul Sanayi Odası verilerine göre, Türkiye’nin en büyük 500

sanayi şirketi içinde yabancı sermayeli şirketlerin payında 2009-2019 döneminde bir azalma vardır. 2009 yılında yabancı sermaye paylı şirketlerin sayısı 153 iken, bu sayı 2014 yılında 126'ya gerilemiştir. 2019 yılında en büyük ikinci 500 sanayi kuruluşu içinde 64 yabancı sermaye paylı şirket vardır. Bu gruptaki yabancı sermaye paylı şirketlerin sayısı 2009-2019 döneminde önemli bir değişiklik göstermemiştir.

Yabancı yatırımcıların kurabilecekleri veya iştirak edebilecekleri şirketler, Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen şirketler ile Borçlar Kanunu'nda düzenlenen adi şirketlerdir.

Adi ortaklık, konsorsiyum, iş ortaklığı, ortak girişim gibi isimler altında sözleşmeye dayalı olarak kurulan ve Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen şirketlerin belirgin niteliklerini taşımayan ortaklıklar, Kanun'un uygulanması bakımından adi şirket sayılırlar.

6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, 7/6/1995 tarihli ve 95/6990 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı ve bu Karar Hakkında Tebliğ hükümlerine istinaden düzenlenmiş bulunan Yatırım İzin Belgeleri üzerinde işlem yapmaya; Belge kapsamındaki yatırımlar tamamlanıncaya kadar ve kazanılmış haklar saklı kalmak kaydıyla, Genel Müdürlük yetkilidir (Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği , 2023).

6.YABANCILIK UNSURU KAVRAMI

Yabancı unsurlu iş sözleşmelerinde yetki konusunu açıklayabilmemiz için öncelikle yabancılik unsuru üzerinde durulması gerekmektedir. Sözleşmelerde karşılaşılan yabancılik unsuru farklı şekillerde ortaya çıkabilir. İş sözleşmeleri özelinde; işçi veya işverenin yabancı olması, işçinin işini mutat olarak yabancı bir ülkede yapıyor olması, işverenin işletme merkezinin yabancı bir ülkede olması veya iş ilişkisinin yabancı bir ülke ile sıkı irtibatlı olması gibi unsurlar yabancılik unsuru teşkil edebilir.

6.1.-Mutat İşyeri Kavramı

Mutat işyeri kavramı, yabancı unsurlu iş sözleşmelerinde uygulanacak hukukun belirlenmesi ve yetkili mahkemenin tayini hususunda büyük bir öneme sahiptir. MÖHUK'ta mutat işyeri kavramı açıkça tanımlanmamakla birlikte, doktrinde mutat işyeri işçinin işini fiilen yerine getirdiği yer olarak kabul edilmektedir. Mutat işyerini esas olarak tarafların iradesi belirlemektedir. Ancak tarafların iradesi belirlenemiyorsa, hizmetin niteliği onun ağırlık merkezini belirleyecektir.

6.2.-İrade Özerkliği Kavramı

Tarafların aralarında yaptıkları sözleşmeyi belirli bir hukuka bağlı tutabilmelerine ilişkin yetkileri, uluslararası sözleşme hukukunda, irade özerkliği ilkesi olarak adlandırılmaktadır. 5718 sayılı MÖHUK'un 24.maddesinde irade özerkliği ilkesine bağlı olarak “İş sözleşmeleri, işçinin mutad işyeri hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olacağı asgarî koruma saklı kalmak kaydıyla, tarafların seçtikleri hukuka tâbidir.” hükmüne yer verilmiştir.

6.3.-Zayıf Tarafın Korunması İlkesi

Sözleşmelerde zayıf tarafın korunması ilkesi sözleşme yapma özgürlüğü ile sıkı ilişkilidir. Tarafların biri diğer tarafa göre daha fazla pazarlık gücüne sahipse zayıf tarafın korunması gerekliliği ortaya çıkar. İş sözleşmeleri açısından işçi ve işverenin eşit pazarlık gücüne sahip olmadıkları açıktır. Bu eşitsizlik milletlerarası özel hukukta da kendisini göstermiş ve çeşitli hükümlerle işçinin korunması amaçlanmıştır.

6.4. MÖHUK Kapsamında Yabancı Unsurlu İş Sözleşmelerinde Yetki

5718 sayılı MÖHUK'un 40/1 maddesi “Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tayin eder.” şeklinde genel yetki kuralı getirmektedir. Ancak iş sözleşmelerinde işçinin zayıf taraf teşkil etmesi nedeniyle, iş sözleşmeleri bakımından özel yetki kuralı tayin etmek gerekli olmuştur. Bu nedenle MÖHUK'un 40. maddesi iş sözleşmesi ve iş ilişkisi davaları bakımından “Bireysel iş sözleşmesinden veya iş ilişkisinden doğan uyuşmazlıklarda işçinin işini mutaden yaptığı işyerinin Türkiye’de bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir. İşçinin, işverene karşı açtığı davalarda işverenin yerleşim yeri, işçinin yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu Türk mahkemeleri de yetkilidir.” şeklinde özel yetki kuralı tayin etmiştir.

Bireysel iş uyuşmazlığında tarafların aslında yetkili olmayan Türk mahkemesine uluslararası yetki tanınması konusunda yapılan yetki sözleşmesinin geçerliliği belli şartlara bağlanmıştır. Yetki sözleşmesiyle ilgili MÖHUK m.47/2’deki “44, 45 ve 46 ncı maddelerde belirlenen mahkemelerin yetkisi tarafların anlaşmasıyla bertaraf edilemez.” ifadesinin münhasır yetki tesis edip etmediği doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre; MÖHUK m. 44’te getirilen yetki kuralları sınırlı milletlerarası münhasır yetki tesis etmektedir. Buna göre yabancı mahkemeden alınan ilam, işçi aleyhine ise tenfiz bu nedenle reddedilecektir.

Doktrinde yer alan bir başka görüşe göre ise, MÖHUK m.44, 45 ve 46. maddelerde düzenlenen yetki kuralları münhasır yetki esasına göre düzenlenmemiştir. [2] Bu

görüŖe göre; MÖHUK m.47/2'ye göre iş, tüketici ve sigorta sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklarda m.44, 45 ve 46'da belirlenen Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi bertaraf edilemez. Buna göre yetkinin bertaraf edilememesi ile münhasır yetki aynı anlamda kullanılmamıştır. Madde 44, 45 ve 46'da belirlenen yetkili Türk mahkemelerinin yetkisi bertaraf edilmediği sürece, bu yetkili mahkemelere ek olarak yeni yetkili mahkemeler taraflar arasında belirlenebilir.

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin bir kararına konu olan somut olayda işçi ile işveren arasındaki sözleşmede *“Sözleşmeden doğan anlaşmazlıklarda şirketin tescil edildiği ülkenin British Virgin Islands mahkemeleri yetkilidir. Taraflar yalnız bu mahkemelerin yetkili olacağı konusunda anlaşmaya varmışlardır.”* şeklinde yetki şartı bulunmaktadır. Yerel mahkemenin yetkisizlik kararı 9. Hukuk Dairesi tarafından özetle; *“Münhasır (kesin) yetki kaideleri, dava konusunun sadece Türk mahkemelerinde görülmesini sağlamak amacıyla konulan ve bunu temin eden kaidelerdir. Örneğin; iş davalarında, davalının ikametgâh mahkemesi ile işyeri mahkemesini yetkili kabul eden 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 5. maddesi; "İşçiyi" korumak gayesiyle konulmuştur ve kamu düzeni düşüncesine dayanır. O nedenle bu iki yetkiyi bertaraf eden yetki sözleşmeleri geçerli değildir. Türkiye'deki taşınmazların aynına ilişkin davaların görülmesinde de Türk mahkemelerinin yetkisi münhasırdır.”* gerekçeleriyle bozulmuştur (Ekşi, 2014)

Türk Ticaret Kanunu'na uygun olarak, Türkiye'de kurulan ve dolayısıyla Türk tâbiyetine sahip yabancı sermayeli ticaret şirketlerinin taşınmaz mülkiyeti ve sınırlı aynî hak edinimde kural olarak bir kısıtlama söz konusu olmamakla birlikte, Tapu Kanunu'nun 36. maddesi hükümleri ile bu kurala birtakım istisnalar getirilmiştir. Bu bağlamda bahse konu maddenin ilk üç fıkrasında, yabancı sermayeli Türk şirketlerinin pay çoğunluğunun yabancıların elinde olması ya da sonradan yabancılara devri halinde veyahut bu şirketlerin yönetim organının çoğunluğunun atanması veya görevden alınması yetkisinin yabancı ortaklarda olması halinde, bu kapsama giren şirketlerin ana sözleşmelerinde yer alan konuları gerçekleştirmek amacıyla taşınmaz mülkiyeti ve sınırlı aynî hak edinebilecekleri ve kullanabilecekleri hükme bağlanmıştır. Ayrıca bu şirketlerin, askeri yasak bölgeler, askeri güvenlik bölgeleri ve özel güvenlik bölgelerinde taşınmaz mülkiyeti ve sınırlı aynî hak edinimi izin sistemine tabidir. Aynı maddenin dördüncü fıkrasında, yukarıda sayılan koşulların dışında kalan yabancı sermayeli şirketlerin, yerli sermayeli şirketlerin tabi olduğu hükümler çerçevesinde taşınmaz mülkiyeti ve sınırlı aynî hak edinebilecekleri ve kullanabilecekleri hüküm altına alınmıştır.

6.5-Yabancı Unsurlu İş Sözleşmelerinde Uygulanacak Hukuk

Yabancı unsurlu iş sözleşmelerinde yetkili mahkemenin tayininden sonra “uygulanacak hukuk” konusu gündeme gelecektir. Yabancı unsurlu iş sözleşmesine uygulanacak hukuk konusuna iş sözleşmesi yapma ehliyeti, iş sözleşmesinin şekli ve hukuk seçimi açısından bakmak gerekmektedir.

6.6-Tarafların Sözleşme Yapma Ehliyeti

Türk hukukunda yabancı unsurlu işlem ve ilişkiler bakımından ehliyete ilişkin genel kural MÖHUK m.9’da hak ve fiil ehliyetinin kişinin milli hukukuna tabi olduğu hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme uyarınca gerçek kişilerin hak ve fiil ehliyeti kişinin milli hukukuna yani vatandaşı olduğu ülkenin hukukuna tabidir. İş sözleşmeleri bakımından ehliyete uygulanacak hukuk ile ilgili özel bir bağlama kuralı getirilmemiştir. Bu husus genel kurala göre belirlenecektir.

6.7.-Yabancı Unsurlu İş Sözleşmesinin Şeklinin Tabi Olduğu Hukuk

Hukuki işlemlerde şekil MÖHUK m.7’de “*Hukukî işlemler, yapıldıkları ülke hukukunun veya o hukukî işlemin esası hakkında yetkili olan hukukun maddî hukuk hükümlerinin öngördüğü şekle uygun olarak yapılabilir.*” hükmü ile düzenlenmiştir. Bu hüküm ile iki seçenek getirilmiştir. Alternatif kuralın getirilmesinin amacı ise hukuki işlemlerin şekil açısından mümkün olduğunca geçerli olmasını sağlamaktır. İş sözleşmelerinin şeklinin tabi olacağı hukuk bakımından da özel bir bağlama kuralı öngörülmemiştir.

6.8-Yabancı Unsurlu İş Sözleşmesinde Hukuk Seçimi

27 Kasım 2007 tarihinde kabul edilen 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)1 , içerik olarak en köklü değişikliği, yürürlükten kaldırdığı, 2675 Sayılı aynı adı taşıyan Kanun’un sözleşmesel borç ilişkilerine uygulanacak hukuka ilişkin hükümlerinde gerçekleştirmiştir. Tesadüfen her iki Kanunda da madde numarası 24 olan, sözleşmelerden doğan borç ilişkilerine uygulanacak hukuku tespit eden düzenlemede, bir yandan 2675 Sayılı Kanun’a nazaran taraflara hukuk seçimi konusundaki iradelerini ifade etme konusunda daha fazla serbesti tanınmış ve hukuk seçimi konusu daha ayrıntılı düzenlenmiş; diğer yandan hukuk seçimi yapılmaması halinde sözleşmeye uygulanacak hukukun tespitinde kullanılan objektif kriterler değiştirilmiştir

MÖHUK m.27/1’de “*İş sözleşmeleri, işçinin mutad işyeri hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olacağı asgarî koruma saklı kalmak kaydıyla, tarafların seçtikleri hukuka tâbidir.*” düzenlemesine yer verilerek kural olarak tarafların iş

sözleşmelerine uygulanacak hukuku seçebilecekleri kabul edilmiştir. İşçiye sağlanan asgari koruma kuralları ise hukuk seçiminin istisnasını oluşturmaktadır.

Hukuk seçimi, zayıf taraf olduğu kabul edilen işçinin korunması ilkesi gereği, işçi lehine olacak şekilde sınırlandırılmıştır. Buna göre hukuk seçimi ancak işçinin işini mutaden yaptığı yer hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olacağı asgari korumayı temin eden hükümler saklı kalmak kaydıyla yapılabilecektir. Hangi hukukun daha fazla koruma sağladığı ve işçinin menfaatine olduğu “elverişlilik ilkesi” uyarınca yapılacak karşılaştırma ile anlaşılacaktır. Seçilen hukuk, m.27/f.2 uyarınca uygulanacak olan hukukun sağladığı korumadan daha geride kalıyor ise, tarafların hukuk seçimi yapmış olmalarına rağmen, objektif iş akdi statüsünün işçiyi koruyucu hükümleri uygulanacaktır.

Doktrinde ve uygulamada hukuk seçiminin yapılmamış olması durumunda iş sözleşmesinin esasına uygulanacak hukukun tespit edilebilmesi için; tarafların milli hukuku, ikametgahları, mutad meskenleri, iş yerleri, iş sözleşmesinin akdedildiği yer, işin ifa edildiği yer gibi birçok bağlama noktasının kullanıldığı görülmektedir. MÖHUK düzenlemesine göre taraflar bir hukuk seçimi yapmamışlarsa iş sözleşmesi, öncelikle işçinin işini mutaden yaptığı işyerinin bulunduğu ülke hukukuna tabi olacaktır.

Yabancı unsurlu iş sözleşmelerinde hukuk seçimine sınırlama getiren bir başka ölçüt de kamu düzeni ilkesidir. MÖHUK m.5'te “*Yetkili yabancı hukukun belirli bir olaya uygulanan hükmünün Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması hâlinde, bu hüküm uygulanmaz; gerekli görülen hâllerde, Türk hukuku uygulanır.*” hükmü getirilerek kamu düzeninin yabancı hukukun uygulanmasına müdahalesi istisnai olarak düzenlenmiştir. Yabancı hukukun belirli bir olaya uygulanan hükmü Türk kamu düzenine açıkça aykırı ise bu hüküm gerektiğinde uygulanmayacağı gibi yerine Türk hukuku da uygulanabilecektir (Işık, 2023).

Sözleşmeden doğan davalarda yetki kuralı da özel yetki kurallarından biridir. Sözleşmeden anlaşılması gereken borçlar hukuku kaynaklı sözleşmelerdir; kişiler hukuku, aile hukuku ve miras hukuku kaynaklı sözleşmeler söz konusu düzenlemeye dâhil değildir. HUMK düzenlemesinde, sözleşmeden doğan davalarda yetkiye ilişkin iki özel yetkili mahkeme kabul edilmişti. Bunlardan birincisi, sözleşmenin ifa yeri mahkemesi, ikincisi ise davanın açıldığı sırada davalı ya da vekilinin o yerde bulunması şartı ile sözleşmenin yapıldığı yer mahkemesiydi (HUMK Md. 10). HMK ise, HUMK'dan farklı olarak sözleşmeden doğan davalarda özel yetkili mahkemenin sözleşmenin ifa edileceği yer mahkemesi olabileceğini kabul etmiş ve davanın açıldığı sırada davalı ya da vekilinin o yerde

bulunması şartı ile sözleşmenin yapıldığı yer mahkemesinde de dava açılabilirliğine ilişkin düzenlemeye yer vermemiştir.

Sözleşmenin ifa yerinin belirlenmesinde, ifası talep edilen edim esas alınacaktır. Sözleşmede her iki tarafın da ifada bulunması durumunda ise davacının ifasını talep ettiği edime göre yetkili mahkeme belirlenecektir. Bu edimin ifa yeri, sözleşmeye uygulanması gereken maddi hukuka göre tayin edilecektir. Sözleşmeye uygulanması gereken maddi hukuk MÖHUK Md. 24 uyarınca tespit edilecektir. Sözleşmeye uygulanması gereken maddi hukukun Türk hukuku olarak tespit edilmesi halinde, sözleşmenin ifa yerinin taraflarca belirlenmesi mümkündür. Bu durumda dava, kararlaştırılan ifa yerinde açılabilir. Tarafların sözleşmenin ifa yeri hakkında bir seçim yapmadıkları takdirde, sözleşmenin ifa yeri Borçlar Kanunu (BK) Md. 73/157 düzenlemesine göre belirlenecektir. BK Md. 73/I uyarınca, taraflar aksini kararlaştırmamışlarsa, sözleşmeden doğan para borcu, alacaklının ödeme zamanındaki ikametgâhında ödenecektir. Sözleşmeden doğan borcun aranacak borç olması olasılığında ise, yetkili mahkeme borçlunun yerleşim yeri mahkemesi olacaktır. Sonuç olarak, sözleşmenin ifa yerinin Türkiye’de olması durumunda sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlık hakkındaki davada Türk mahkemesinin milletlerarası yetkisi mevcuttur.

Şubeler ve Tüzel Kişilerle İlgili Davalarda Yetki Şubeler, bir merkeze bağlı olmakla birlikte kendi başlarına işlem yapabilirler. Ancak bu işlemlerden doğan hak ve borçlar merkeze ait olmaktadır. Bu nedenle, genel yetki kuralı uyarınca, şubenin yaptığı işlemlerden dolayı merkezin bulunduğu yer mahkemesinde dava açılabilir. Bununla birlikte, HUMK düzenlemesinde şube ile iş yapanlara kolaylık sağlamak amacıyla, bir gerçek veya tüzel kişinin başka bir yerde şubesi varsa, o şubenin işlemlerinden dolayı şubenin bulunduğu yer mahkemesinde de dava açılabilirliği kabul edilmiştir (HUMK md. 17). HMK düzenlemesinde de, şubenin işlemlerinden doğan davalarda o şubenin bulunduğu yer mahkemesinin de yetkili olacağı hükmüne yer verilmiştir (HMK md. 14/I). Söz konusu yetki kuralı, şubenin bağlı bulunduğu merkeze karşı açılacak davalar açısından, bu nedenle bu kural şubenin bağlı bulunduğu merkezin açacağı davalar açısından uygulanmayacaktır. Şubenin bulunduğu yer mahkemesi sadece şubenin hukuksal işlemlerinden doğan davalarda değil, aynı zamanda haksız fiil ve sebepsiz zenginleşmeden doğan davalar açısından da yetkilidir. Şubenin bulunduğu yer mahkemesini yetkilendiren HMK md. 14 düzenlemesi, Türkiye’de şubeleri aracılığıyla faaliyette bulunan yabancı şirketler açısından da uygulanacaktır. Ancak, HMK md. 14 hükmünün uygulama alanı bulabilmesi için dava konusu uyuşmazlığın yabancı şirketin Türkiye’deki şubesinin işlemlerinden doğmuş

olması gerekmektedir. Öte yandan, Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasim Şirketlerle Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat md. 10 uyarınca, yabancı anonim ve sermayesi paylara bölünmüş şirketlerin Türkiye'deki şube ve acentelikleri onların kanuni ikametgâhları sayılır. Dolayısıyla, yabancı anonim ve sermayesi paylara bölünmüş şirketlere karşı açılan davalarda, bu şirketlerin şube veya acentelerinin bulunduğu yer mahkemesi milletlerarası yetkiye sahiptir. Buna göre, yabancı anonim veya sermayesi paylara bölünmüş şirketlere karşı, bunların Türkiye'de bir şubesi ya da acentesi bulunması halinde, Türkiye'de bu şube veya acentenin bulunduğu yerde her türlü davayı açmak mümkündür. Açılacak davanın şube veya acentenin işlemlerinden kaynaklanması da aranmaz. Ancak, bu Kanun 1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ticaret Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun Md. 41/1 uyarınca yürürlükten kalkmıştır. Dolayısıyla, 1 Temmuz 2012 itibarıyla, Türkiye'de şubesi bulunan yabancı şirketlere karşı, sadece şubenin işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar hakkında Türkiye'de dava açılacaktır.

Yetki Sözleşmesi Tarafların, belirli bir uyuşmazlık hakkında kanun tarafından yetkili kılınmamış olan mahkemeyi yetkili kılmak için yaptıkları sözleşmeye yetki sözleşmesi denmektedir. Usul hukukuna ilişkin olan yetki sözleşmesi ile tarafların yetkisiz bir mahkemeyi yetkili hale getirmeleri mümkün iken, yetkili bir mahkemeyi yetkisiz kılmaları mümkün değildir. Yetki sözleşmesi, ayrı bir sözleşme olarak yapılabileceği gibi tarafların aralarında yaptıkları maddi hukuk sözleşmesine "yetki şartı" koymaları yoluyla da yapılabilecektir (Süral, 2012, s. 169-175)

SONUÇ

Yabancı sermaye ile Türkiye'de kurulan şubeler, Türkiye ekonomisine pozitif bir katkı sunmakta yeni istihdam ve üretim kaynakları ile piyasada artan finansal kaynaklar yeni yatırımlara sebep olmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım, ekonomik istikrarı olan bir ülkede uluslararası ticarete yeni pazar ekonomisi sunmakta, hukuksal güvence ile dış yatırımcıya motivasyon sağlamaktadır.

Yabancı yatırımcı, Türkiye'deki mevzuatın şube açmak için uygun olması nedeniyle Türkiye'de şube açabilmektedir. Türkiye'de yabancı yatırımcının en çok etkilendiği konu, dövizdeki istikrarsızlıktır. Ekonomide atılacak adımlar; kur ve faiz oranlarının istikrarının sağlanması, yatırımcıların alacağı riski uluslararası düzeyde azaltacağından, Türkiye'de şube açmak isteyen yatırımcıların uzun vadeli plan yapmasına katkıda bulunacaktır.

Piyasa ekonomisinin iyi işlemesi siyasi, ekonomik istikrar, yabancı yatırımcıyı yatırım yapmaya teşvik etmektedir. Doğrudan yabancı yatırım, uluslararası ilişkilerden etkilendiği için siyasi istikrarın sağlanması, ülke yöneticilerinin ithalat ve ihracatta uluslararası ticaret sözleşmelerine katılım sağlaması, bu ilişkilere özen göstermesi gerekmektedir. Uluslararası ticarete önemli olan doğrudan yabancı yatırımların arttırılabilmesi için Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğinin gerçekleşmesi önem arz etmektedir. Türkiye'nin AB üyeliği için gerekli olan şartların sağlanması, müzakere sürecinin hızlandırılması Türkiye'deki yöneticilerin önceliği olmalıdır.

Doğrudan yabancı yatırımların Türkiye'de hızlandırılabilmesi için bürokratik işlemlerin azaltılması, teşviklerin, arttırılıp vergilerin azaltılması, başarılı yatırımcılara verilecek puanlarla, gelecekteki yatırımların sayısı arttırılabilecektir. Vergi ve yatırım teşviklerinden istifade eden yatırımcılar, Türkiye'de şube açarak istihdama katkıda bulunabilecektir. Türk girişimcilerin kendi markalarını oluşturarak yabancı yatırımları çekmesi, yazılım, yapay zeka teknolojisi ve robotik kodlama ile markalarını yurt dışına tanıtımları için gerekli teşviklerin sağlanması, bu konuda üniversitelerle işbirliği yapılarak bilişim teknolojisinde yeterli donanıma sahip gençlerin yetiştirilmesi gerekir.

Yabancı yatırımcıların kamu ve özel teşebbüslerle işbirliği yapabilmeleri için Ticaret Bakanlığı tarafından atanan bir mentörle dış ilişkilerin kolaylaştırılması, Türk mevzuatını bilmeyen yabancı yatırımcıya dil, mevzuat, mali müşavirlik desteği sağlanmalı, Türk ürünlerinin reklamının iyi yapılması, dış pazarda fuarlara katılım sağlanarak yabancı yatırımcı ile Türk üreticinin buluşmasının sağlanması; ticaret odaları, ihracatçılar birliği ile işbirliği yapılarak coğrafi işaret alan ürün sayısını arttırmak, markalaşmak, Avrupa Birliği ve diğer ülkelerin istediği kalite standardına sahip olan ürün sayısına ağırlık vermek gerekir. Yatırımcı ile şube arasında uyuşmazlık çıkması durumunda yabancılık unsuru ihtiva eden iş hukuku ilişkileri için 5718 Sayılı MÖHUK'un Sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde uygulanacak hukuk MADDE 24'e göre çözülebilecektir. Taraflar, Sözleşmeden doğan uyuşmazlıklarını açık olarak seçtikleri hukuka göre çözmeye hakkına sahiptir

Taraflar hukuk seçimi yapmamışsa sözleşmeden doğan ilişkiye, o sözleşmeyle en sıkı ilişkili olan hukuk uygulanır. Bu hukuk, karakteristik edim borçlusunun, sözleşmenin kuruluşu sırasındaki mutad meskeni hukuku, ticarî veya meslekî faaliyetler gereği kurulan sözleşmelerde karakteristik edim borçlusunun işyeri, bulunmadığı takdirde yerleşim yeri hukuku, karakteristik edim borçlusunun birden çok işyeri varsa söz konusu sözleşmeyle en sıkı ilişki içinde bulunan işyeri hukuku olarak kabul edilir.

Yabancılık unsuru olan iş sözleşmelerinde MÖHUK'un 27. maddesi uygulanacaktır. 27. maddeye göre İş sözleşmeleri, işçinin mutad işyeri hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olacağı asgarî koruma saklı kalmak kaydıyla, tarafların seçtikleri hukuka tâbidir. Tarafların hukuk seçimi yapmamış olmaları hâlinde iş sözleşmesine, işçinin işini mutad olarak yaptığı işyeri hukuku uygulanır. İşçinin işini geçici olarak başka bir ülkede yapması hâlinde, bu işyeri mutad işyeri sayılmaz.

İşçinin işini belirli bir ülkede mutad olarak yapmayıp devamlı olarak birden fazla ülkede yapması hâlinde iş sözleşmesi, işverenin esas işyerinin bulunduğu ülke hukukuna tâbidir. Ancak hâlin bütün şartlarına göre iş sözleşmesiyle daha sıkı ilişkili bir hukukun bulunması hâlinde sözleşmeye ikinci ve üçüncü fıkra hükümleri yerine bu hukuk uygulanabilir.

Türk hukuku, uluslararası ticarete yabancı yatırımcıların ticaret yapmalarını kolaylaştırıcı şekilde kodifiye edilmiştir. Tacirlerin yabancı yatırımcıyı Türkiye'ye çekici gerekli reklamı yapması, markalaşması, kalitesini belgelendirmesi sürdürülebilir kalite politikasını ürün veya hizmete yansıtması beklenmektedir.

YAZARLARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya ortak katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

Alomaliye. (2023). Kurulan Kapanan Şirket İstatistikleri, <https://www.alomaliye.com/2023/02/24/kurulan-kapanan-sirket-istatistikleri-ocak-2023/>.

Altun, Ş. (2008). Türkiye'de Yabancı Sermayenin Tarihsel Gelişimi. *YASED Yay., İstanbul*, 103.

Aydın, S (2013). Ticari İşletme Devri ve Devrin Hukuki Sonuçları . *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , 17 (2) , 229-260 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48109/6083>.

Bürosu, A. H. (2023). <https://aydinhukukburosusu.com/yabancilar-ve-vatandaslik-hukuku/yabancilarin-turkiye-de-sirket-kurmasi>.

Çam, G. (2022). Milletlerarası Ticari Sözleşmelere Uygulanacak Hukukta Ticari Faaliyet Gereği Kurulmuş Sözleşmeler Kavramına Genel Bir Bakış. *Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi*, 14(31), 3 - 24.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği . (2023). <https://www.Mevzuat.Gov.Tr/Anasayfa/Mevzuatfihristdetayiframe?Mevzuattur=7&Mevzuatno=4396&Mevzuattertip=5>.

Ekşi N, (2014, Taraflarca Seçilen Yabancı Mahkemenin Adil Yargılama Yapmayacağı Hususunda Kuvvetli Şüphelerin Bulunması Halinde Davanın Türk Mahkemesinde Görülüp Görülmeyeceği Meselesi Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: X I Sayı: 1 https://law.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/hukuk_dergi/XI-1.pdf (Erişim tarihi 12.09.2023

Ercüment, E. (2023). Yurtdışı Merkezli Şirketlerin Türkiye’de Şube Açılış İşlemleri. <https://kilinlaw.com.tr/yurtdisi-merkezli-sirketlerin-turkiyede-sube-acmasi/>.

Erdem, H. E. (2023). Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Ticari İşletmenin Devri İ [fhttps://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179455](https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179455).

Gazetesi, D. (2020). <https://www.dunya.com/is-dunyasi/turkiyede-gecen-yil-kurulan-yabanci-ortak-sermayeli-sirket-sayisi-zirve-yapti-haberi-683520>.

https://eoda.izto.org.tr/web/tsicil_dilekce.aspx?id=299. (2023).

Hukuk, K. (2023). <https://kadimhukuk.com.tr/makale/yabanci-sirketlerin-turkiyede-sube-acmasi/>.

Işık, G. (2023). Yabancı Unsurlu İş Sözleşmelerinde Yetki ve Uygulanacak Hukuk . <https://www.ozgunlaw.com/makaleler/yabanci-unsurlu-is-sozlesmelerinde-yetki-ve-uygulanacak-hukuk-740>.

İşçiler, T. Y. (2021). <https://www.tekgida.org.tr/turkiyede-yabanci-sermayeli-sirketler-ve-isciler-55247/>.

Süral, C. (2012). HHukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi. <http://tbbergisi.barobirlik.org.tr/m2012-100-1185>.

Turanlı, H. (2019). Yabancı Sermayeli Türk Şirketlerinin Taşınmaz Mülkiyeti ve Sınırlı Aynî Hak Edinimi. *YBHD • Yıl 3 • Sayı 2018/2, s.175–212*.

Uncu, C. A. (2023). Doğrudan Yabancı Yatırımların Dünya'daki ve Türkiye'deki Gelişimi <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/251883>. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 23, 2012, 69 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/251883-104> .

Yönetmeliği, D. Y. (2023).

<https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=4396&MevzuatTertip=5>.